

SLOVENIJA IN BEGUNSKÉ MIGRACIJE: PRIMERJAVA ODNOSA DO BEGUNCEV IZ BOSNE IN HERCEGOVINE, SIRIJE IN UKRAJINE

ALEŠ BUČAR RUČMAN

Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
ales.bucar@um.si

Sinopsis V obdobju po 2. svetovni vojni so bili v mednarodnem prostoru vzpostavljeni mehanizmi, ki so predvidevali varovanje pravic ljudi, ki so na begu pred nasiljem, preganjanjem in vojno. Postopno preoblikovanje imigracijskih politik in vzpostavitev t. i. sistema upravljanja migracij je prineslo spremembe tudi na tem področju. V zadnjih treh desetletjih se je Evropa soočila s tremi večjimi migracijskimi tokovi beguncev – iz Bosne in Hercegovine v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja, iz Sirije v letih 2015/16 in iz Ukrajine leta 2022. Čeprav so v vseh treh primerih ljudje bežali pred vojno in nasiljem, so se soočili z različno obravnavo oblasti, lokalnega prebivalstva in medijev. Prispevek obravnava problematiko skozi analizo študije primera stanja v eni od držav članic EU, to je v Republiki Sloveniji. Prispevek se nanaša na 16. cilj trajnostnega razvoja OZN: »mir, pravičnost in močne institucije«, saj naslavlja pomen spodbujanja miroljubnih in vključujočih družb. V analizi treh begunskih migracij avtor ugotavlja, da je odziv nanje potekal na liniji med nepredstavljivo in vprašljivo solidarnostjo do demonizacije in konstrukcije begunca kot »Drugega« ter posledično moralno paniko in sekuritizacijo nadzora migracij.

Ključne besede:

begunci,
mednarodne
migracije,
vojna,
nadzor,
moralna panika

SLOVENIA AND REFUGEE MIGRATION: COMPARISON OF ATTITUDES TOWARDS REFUGEES FROM BOSNIA AND HERZEGOVINA, SYRIA AND UKRAINE

ALEŠ BUČAR RUČMAN

University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
ales.bucar@um.si

Abstract In the post-World War II period, international mechanisms were put in place to protect the rights of people fleeing violence, persecution and war. The gradual transformation of immigration policies and the establishment of the so-called migration management system have also brought changes in this area. In the last three decades, Europe has faced three bigger refugee migration flows – from Bosnia and Herzegovina at the beginning of the 1990s, from Syria in 2015/16, and from Ukraine in 2022. Although in all three cases people were running away from war and violence, they faced different treatment from authorities, the local population, and the media. This paper addresses issues through the case study analysis of the situation in one of the EU member states, i.e. the Republic of Slovenia. Paper addresses 16th United Nations sustainable development goal (SDG): “Peace, justice and strong institutions”, through emphasis of importance of peaceful and inclusive societies. Author argues that the response to three refugee migration flows took place on the line between unprecedented and questionable solidarity to the demonization and construction of the refugee as “the Other” and consequential moral panics and securitization of migration control.

Keywords:
refugees,
international
migration,
war,
control,
moral panic

1 Uvodni vpogled v mednarodne migracije in položaj beguncev

Druga svetovna vojna je s svojimi grozotami predstavljala mejnik, ko se je človeštvo – vsaj deklarativno – zavezalo, da se kaj podobnega ne sme nikoli več ponoviti. V tem duhu so bile oblikovane tudi zaveze, ki so skušale vzpostaviti mednarodni sistem, ki bi preprečeval konflikte in ljudem zagotavljal temeljne pravice (npr. sprejetje Ustanovne listine OZN in vzpostavitev OZN, sprejetje Splošne deklaracije človekovih pravic). Ob tem so bili sprejeti dokumenti, ki naj bi ljudem v primeru konfliktov, vojn, preganjanja, nasilja zagotavljali temeljne pravice, kadar iščejo zatočišče na begu (npr. »Konvencija o statusu beguncev«, 1951; »Protokol o statusu beguncev«, 1967).

Desetletja po drugi svetovni vojni je svet zaznamovala delitev na dva bloka (s poskusom vzpostavitve tretje poti gibanja neuvrščenih), na področju migracij pa so prevladovali delovne migracije iz revnejših držav proti ekonomsko razvitim centrom, ki so v povojni obnovi gospodarstev potrebovali delovno silo. Tiste države, ki so v preteklosti imele kolonije širom sveta, so v tem procesu računale predvsem na rezervno armado delavcev s teh območij (npr. Velika Britanija, Francija, Belgija), medtem ko so države brez močne kolonialne mreže razvijale svoj sistem in sklepale bilateralne sporazume z revnejšimi državami z večjim deležem brezposelnega prebivalstva (npr. Nemčija, Švedska, Švica). Vzpostavljen je bil sistem rekrutiranja delavcev, zagotovljene njihove pravice itd. Nazoren primer takšne povezave so bili sporazumi med Jugoslavijo in Nemčijo, ki so številnim Jugoslovanom omogočili zaposlitev v Nemčiji. Mednarodne delovne migracije so bile v interesu vseh in so predstavljale »win-win« rešitev tako za ciljne države in njihova podjetja, ki so pridobila delavce, ki jim jih je primanjkovalo, s tem pa omogočili razvoj gospodarstva; države izvora so zmanjšale brezposelnost in hkrati pridobile sredstva, ki so jih delavci pošiljali domov; delavci so pridobili zaposlitev in si z delom prislužili sredstva, s katerimi so podpirali družine doma (Bade, 2005). Ob intenzivnih mednarodnih migracijah je bilo sočasno prisotno tudi močno preseljevanje znotraj držav s podeželja v urbana industrijska središča – Slovenija pri tem ni bila izjema, ruralno-urbano preseljevanje pa je kmalu začelo dopolnjevati priseljevanje iz drugih delov skupne države (glej Bučar Ručman, 2014).

Od srede 1970-ih so se razmere postopoma začele spreminjati. Gospodarska stagnacija, zapolnjena delovna mesta, tehnološki napredek so zmanjševali potrebo po novih delavcih. Navkljub ideji o tem, da bodo delavci ostali zgolj določen čas, kar nazorno prikazuje termin »gastarbeiter« (tj. delavec gost), so številni ostali za vedno. Po letih dela in ustvarjanja v tujini so pridobili tudi druge pravice, med katerimi je ključna pravica do združitve družine. Delavcem so se pridružili družinski člani in selitve so postale trajne. Na drugi strani so si tudi njihovi delodajalci prizadevali, da se teh že priučenih delavcev ne vrača nazaj. V spremenjenih gospodarskih razmerah, povečanem številu tujcev in vzponu nacionalizma in populizma so priseljenci kmalu postali priročen krivec za vse težave v gostiteljskih družbah. Možnosti za legalno priseljevanje so se počasi začele zaostroovati, ali kot pravi Bade (2005) vrata v Evropo so se postopoma zapirala. Zadnje zapiranje je bilo na področju azilne politike. Ljudje, ki so želeli ali morali zapustiti svoje domove zaradi s konvencijo upravičenih razlogov, so iskali alternativne možnosti vstopa v trdnjavo Evropa. Zakonske prepovedi in omejitve niso ustavile priseljevanja, naredile so ga le za nelegalnega in s tem sprožile druge stranske učinke (npr. tihotapljenje ljudi, trgovino z ljudmi, delo na črno in izkoriščanje) (Albahari, 2015; Anderson, 2010; Bučar Ručman, 2014). Poročilo UNICRI (2016) pri tem izpostavlja dve posebno ranljivi skupini – mladoletnike brez spremstva staršev ali skrbnikov in ženske z otroki.

Kako močno politične razmere vplivajo na migracije in življenje ljudi, nazorno pokaže pregled razmer ureditve formalnih pogojev za sam vstop in bivanje v Sloveniji. Po osamosvojitvi in vstopu v EU smo sprejeli transformacijo nekdanjega tujca v našega evropskega »sodržavljan« in nekdanjega sodržavljan v tujca t. i. tretjih držav. Kljub tesnim povezavam v preteklosti, številnimi sorodstvenimi vezmi, so slednji vrsto let morali izpolnjevati posebne pogoje za sam vstop v Slovenijo (npr. zagotavljanje garantnih pisem). Ideološki aparati so legitimirali represivno delovanje evropske imigracijske politike, ki je nekdanjim sodržavljanom določila posebne pogoje za vstop v Slovenijo, pridobitev in ohranitev zaposlitve na našem trgu dela. Kasneje se – tudi ob številnih aferah in kršitvah delavskih pravic, ki jim je državna politika na področju zaposlovanja tujcev tretjih držav in odsotnost učinkovitega inšpekcijskega nadzora dajala alibi (glej Kanduč in Bučar Ručman, 2016) – razmere sicer nekoliko spremenijo in odpravijo določene birokratske omejitve na področju zaposlovanja tujcev izven EU (npr. zahteva po neprekinjeni dvoletni zaposlitvi pri istem delodajalcu pred izdajo osebne delovnega dovoljenja), še vedno pa je prisotna izrazita rigidnost državnega aparata pri zaposlovanju tujcev (npr.

nerazumno dolga čakalna doba za pridobitev dovoljenj; uvajanje novih omejitev za študente (npr. dokazovanje ustreznih finančnih sredstev) in nerazumne prepovedi dela prosilcev za azil (skladno s trenutno zakonodajo vsaj prvih devet mesecev do čakanja odločbe). Kratkovidnost takšnih ovir predstavlja svojevrsten paradoks, saj ima slovensko gospodarstvo velike potrebe po delavcih, ki jih novačijo ravno v teh, t. i. tretjih državah, ko pa so ti tukaj kot begunci, se jim ovira dostop do trga dela.

V ospredje (i)migracijskih politik je prišel pristop selekcije oz. t. i. management migracij – in ta se ne ustavi celo na področju begunskih migracij. Cohen (2006) pokaže, da sodobna država razlikuje med različnimi skupinami mednarodnih migrantov in nekaterim dovoljuje, določene celo spodbuja in vabi, da pridejo (npr. strokovnjake, tudi delavce v fizičnih poklicih, ko se jih potrebuje). Izbrance, ki ji lahko koristijo, po najhitrejšem postopku vključuje celo v najbolj izbrano skupino državljanov (spomnimo se samo naturalizacije športnikov za državne reprezentance), nekatere države EU to omogočajo celo z »nakupom državljanstva« preko t. i. programov pridobitve državljanstva z investicijo v višini več kot milijon evrov, sočasno pa druge ljudi izključuje in jim onemogoča celo sam vstop na njen teritorij. Še več, spreminjajo zakonodajo, ki pod določenimi pogoji omogoča zaprtje meje. To izključevanje poteka na najbolj oster način, z nalaganjem nedosegljivih birokratskih omejitev, nasilnim branjenjem mej in militarizacijo mejnega nadzora, obdajanjem ekonomsko razvitih centrov z bodečo žico in zidovi (Jones, 2017) – od leta 2015 dalje Slovenija pri tem ni izjema –, izvajanjem nezakonitih vračanj (t. i. push-backov) in kompleksnim nadzorom v izvornih državah, v conah tranzita, na mejah, znotraj ciljnih držav in celo v kibernetnem prostoru (glej Bučar Ručman, 2016).

Ob vseh opisanih spremembah so begunci v javnem diskurzu, prežetim s hujskaškim populizmom in iskanjem krivcev, kmalu prikazani in izenačeni z nezaželenimi ekonomskimi migranti. Namesto humanitarnosti in potrebe po zaščiti v ospredje stopijo argumenti, da gre za izkoriščevalce sistema, katerih motivi za beg niso legalni in skladni s »Konvencijo o statusu beguncev« iz 1951 in »Protokolom o statusu beguncev« iz 1967. V takšnih okoliščinah so države začele zaostrovati azilsko politiko. Enostransko so zaostrole pogoje, pod katerimi ima prosilec za azil sploh pravico vložiti prošnjo za pridobitev statusa begunca. Uvedena so bila nova pravila pri sprejemanju in obravnavanju prošenj za azil (glej Bade, 2005). Prvo se nanaša na enostransko razglasitev varnih držav (ali celo varnih regij znotraj držav – kot je to

npr. izvajala za določene dele Afganistana Nemčija). Prošnje prosilcev za azil, ki prihajajo iz držav, ki jih EU ali nacionalna država enostransko razglasi za »varne izvorne države«, so tako samodejno zavržene. Merila za presojanje, kaj je mogoče razumeti kot varno državo, se vztrajno znižujejo. Drugo določilo je pravilo »varne tretje države«, ki določa, da mora prosilec za azil posredovati svojo prošnjo v predhodni (prvi) varni državi, ki jo prečka. V slovenskem pravnem redu sta obe načeli vključeni v »Zakon o mednarodni zaščiti« (2021) (člena 53 in 61). EU je za varne tretje države razglasila sosednje države, v katere so vrnjeni potencialni prosilci za azil, ki so prišli iz/prek njihovega ozemlja (glej Andersson, 2014). Pri tem države EU tesno sodelujejo z državami, v katerih so pogosto kršene človekove pravice. Meje med neregularnimi ekonomskimi migranti in begunci postajajo vse bolj zamegljene. Trdnjava Evropa se tako zapira, pri tem pa so najhujše kolateralne žrtve neselektivnega zapiranja pred vsemi nezaželenimi imigranti prav tisti, ki iz svojih držav bežijo zaradi nasilja, preganjanja, mučenja. Odnos do njih je razviden tudi iz tabele 1 spodaj.

Tabela 1: Koga ne bi imeli za soseda?

	1992	1993	1994	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2005	2008	2011	2016
Priseljenci, tuji delavci ¹	39,6	55,6	40,5	18,1	28,3	16,0	28,2	20,6	22,6	17,6	27,8	14,3	16,8
Muslimani	37,6	49,1	30,7	23,1	33,7	22,6	28,5	27,5	26,4	21,8	28,4	17,1	19,4
Židje	37,2	46,6	20,7	22,0	24,8	16,8	22,0	23,0	21,6	17,2	27,4	14,7	15,5
Druge rase	39,5	44,3	28,3	17,2	21,1	12,0	19,9	17,4	16,1	14,5	28,2	11,6	15,5
Begunci	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/	33,2

Vir: Kurdija idr., 2016; Malnar idr., 2013; Toš idr., 1999; Toš idr., 2004; Toš idr., 2009

¹ Natančen vpogled v vprašalnik Slovensko javno mnenje odkriva, da je v letu 1992 skupina, ki je ljudje ne želijo za soseda, poimenovana kot »imigranti/tuji delavci«, leta 1993 »imigranti (priseljenci iz drugih okolij nekdanje Jugoslavije)«, leta 1994 »priseljenci/begunci/delavci iz drugih republik«, od leta 1995 do 2011 pa se uporablja kategorija »priseljenci, tuji delavci« (Malnar idr., 2013; Toš idr., 1999; Toš idr. 2004; Toš idr., 2009). Z izjemo leta 1993, ko so tuji delavci izključeni iz vprašanja, in leta 1994, ko so vključeni tudi begunci, se vprašanje torej vedno nanaša na priseljence oziroma tuje delavce, vprašanje o beguncih pa se uporabi eksplicitno samo leta 2016 (Kurdija idr., 2016).

2 Begunske migracije v Evropi po letu 1990

2.1 Vojna v Bosni in Hercegovini in begunci v Sloveniji

Večina beguncev v Evropi je v začetku 90. let dvajsetega stoletja prihajala s kriznih območij na tleh nekdanje Jugoslavije. Vojne v obdobju 1991–1995 in 1999 so povzročile emigracije več kot 3,7 milijona ljudi, napetosti med narodi pa so se sprevrgle celo v etnično čiščenje in genocid. Posledica vojne na Hrvaškem je bilo 600.000 beguncev, 20.000 mrtvih (večina civilistov) in 3.000 pogrešanih (Pirjevec, 2003: 109). Vojna je še huje prizadela Bosno in Hercegovino, kjer je bilo 2.200.000 beguncev in od 200.000 do 250.000 mrtvih (ibid.: 460). Med begunci, ki so poiskali pribežališče v Sloveniji, jih je bilo največ iz Bosne in Hercegovine. Njihovo število je leta 1992 preseгло 72.000. Begunce iz BiH so sprejele tudi Nemčija (več kot 300.000), Švedska (več kot 50.000), Danska (več kot 27.000), Nizozemska (več kot 23.000), Turčija (približno 20.000) itn. (UNHCR, 2002: 91). Večina beguncev iz nekdanje Jugoslavije je v evropskih državah dobila začasno pribežališče in ne stalnega statusa begunca (Castles in Miller, 2009: 192).

Današnji pogled na preteklost in obdobje začetka 1990-ih pogosto slika odnos Slovenije – države, humanitarnih organizacij in javnosti – kot vzorčen primer pomoči ljudem v stiski. Vendar zgodovinski spomin je pogosto selektiven. Realnejšo sliko nam postrežejo podatki o javnem mnenju in na primer podatek o tem, koga Slovenci ne bi imeli za soseda (glej tabelo 1). Tam je nazorno razvidno, da v letih vrhunca vojne v BiH in na Hrvaškem kategorijo nezaželenih sosedov v izjemno visokih odstotkih predstavljajo ravno ljudje (tudi begunci), ki so prihajali iz teh krajev. Dodatno nam vpogled razbistri odlična analiza Retorika begunske politike v Sloveniji (Doupona idr., 2001), ki nazorno kaže na prisotnost nestrpnosti in mehanizmov za legitimacijo represije zoper begunce. Begunci so bili v javnem medijskem in političnem diskurzu prikazani kot tisti, ki so ogrožali blagostanje v Sloveniji, ki ne zmore sprejeti več kot 10.000 ljudi, govorilo se je o valu beguncev, klicalo k zapiranju mej. Begunci naj bi povzročali nered in kriminaliteto, motili navade lokalnega prebivalstva, predstavljali nevarnost za izbruh epidemij in predstavljali tudi drugačne civilizacijske in kulturne vzorce.

Resničnost je seveda slikala drugačno sliko. V Sloveniji je bilo bistveno več kot 10.000 beguncev iz BiH in Hrvaške, večina jih je bila nastanjena pri sorodnikih in prijateljih. Večina se jih je vrnila nazaj domov, ko so se razmere uredile in vzpostavil trajni mir – v začetku leta 2001 jih je bilo v Sloveniji zgolj še 2.812 (Vrečar, 2001). Kljub znatnemu preseganju števila beguncev, ki bi ga naj bila Slovenija zmožna sprejeti, za državo in državljane ni bilo resnih težav. Meško in Lobnikar (2000) sta pri preverjanju povezave beguncev s kriminaliteto ugotovila, da je bilo v obdobju 1992–1995 storjenih 84 kaznivih dejanj, za katera je bilo osumljenih 160 beguncev. Število storjenih dejanj je glede na celotno populacijo beguncev, ki jih je bilo v Sloveniji približno 70.000, zanemarljivo (0,22 %).

2.2 »Begunska kriza« – begunci iz Sirije in Afganistana na prehodu čez Slovenijo

Vojna v Siriji in delu Iraka je sprožila največjo begunsko migracijo v Evropi po drugi svetovni vojni. Do marca 2014 skupno število sirskih prosilcev za azil v 38 evropskih državah ni preseglo 100.000 oseb, nato pa je v treh letih preseglo 930.000, najbolj pa se je povečalo poleti 2015. Največ prošenj za azil v evropskih državah je bilo vloženih v Nemčiji (0,5 milijona) in na Švedskem (0,1 milijona) (UNHCR, 2017). Pot beguncev in drugih migrantov v severnoevropske države je vključevala uporabo tihotapcev, ki so s čolni prevažali ljudi iz Turčije na grške otoke. Po tem tveganem, nevarnem in pogosto smrtonosnem potovanju so se vrata v severne države odprla (vsaj do marca 2016). Postalo je očitno, da lahko pridejo v Evropo, vendar morajo najprej tvegati življenje na morju, drugič pa se na naslednjih tisočih kilometrih prebijati po cesti, prestajati probleme in tudi ponižanja na kontrolnih točkah. Od poletja 2015 do pomladi 2016 so begunci iz Sirije, Iraka in Afganistana prihajali v države srednje in severne Evrope preko Turčije, Grčije, Makedonije, Srbije, Madžarske, Avstrije in Nemčije. Ko so madžarske oblasti sredi septembra 2015 končale gradnjo ograje vzdolž celotne meje s Srbijo, se je migracijski tok preusmeril v Hrvaško in od tam na Madžarsko ter naprej v Avstrijo. Sredi oktobra 2015 je madžarska vlada postavila mejo z drugo državo članico EU, Hrvaško. Od takrat naprej je ta begunska pot potekala skoraj izključno preko Hrvaške, Slovenije in Avstrije. V skoraj šestih mesecih je preko Slovenije v Avstrijo potovalo več kot 476.000 migrantov, od teh jih je bilo 48,7 % moških in 51,3 % žensk in mladih; večina jih je prihajala iz Sirije (45 %), Afganistana (30 %), Iraka (17 %) in drugih držav (Vlada Republike Slovenije [RS], 2016)

Po začetnih kaotičnih razmerah in pomanjkanju sodelovanja med Hrvaško in Slovenijo v obdobju približno enega tedna (do 27. oktobra 2015), ko je na stotine ljudi prečkalo »zeleno mejo« in hodilo po poljih, so se razmere spremenile in *de facto* je bil vzpostavljen humanitarni koridor. Ljudje so v Slovenijo prihajali z vlaki in včasih z avtobusi, se registrirali v registracijskih centrih ali centrih za začasno nastanitev in zapustili Slovenijo preko treh izstopnih točk na severni meji z Avstrijo (Šentilj/Spielfeld; Gornja Radgona/Bad Radkersburg; Jesenice, Karavanke/Rosenbach). Do decembra 2015 je Avstrija sprejela vse osebe, ki so vstopile preko organiziranega koridorja (in vse individualne poskuse zavrnila ter osebe namestila znotraj koridorja), nato pa je začela uporabljati prevajalce in preko jezika preverjati verodostojnost navedenih podatkov, ki so jih podale osebe brez dokumentov. To je bila prva faza postopnega zaprtja koridorja, prehod beguncev in drugih migrantov preko te poti pa je bil ustavljen v začetku marca 2016, s poostrenim nadzorom v Severni Makedoniji in z izvajanjem dogovora EU s Turčijo. Od takrat dalje je število ljudi, ki so prihajali, znatno upadlo, ukrepi, ki so jih države sprejele, pa so ostali (npr. bodeča žica na meji s Hrvaško, uporaba vojske za nadzor meje).

Ko je oktobra 2015 v Slovenijo prišlo večje število beguncev, je oblast hitro spremenila dojemanje razmer. Predvsem je veljalo, da gre za varnostno grožnjo in ne za humanitarno vprašanje. To je privedlo do uporabe represivnih ukrepov vlade ter izkoriščanja razmer različnih političnih odločevalcev, mnenjskih voditeljev in medijev. Namesto kritične analize so mediji predvsem posredovali politični diskurz in stališča političnih odločevalcev, ki so predstavljali najpogostejše »zunanje glasove« (Luthar, 2017). Mediji so begunce prikazovali kot grožnjo in kulturno drugačne osebe, ki ne spadajo v našo družbo (Pajnik, 2016; Vezovnik, 2017), predstavljajo pa tudi grožnjo v obliki kriminalitete, terorizma in prenašanja nalezljivih bolezni (Bučar Ručman in Šulc, 2019; Pajnik, 2016; Vezovnik, 2017). To je bil nedvoumen primer sekuritizacije in militarizacije upravljanja (begunskih) migracij, ki je na koncu povzročil moralno paniko. Nadzor nad ljudmi, ki so večinoma bežali pred vojno in nasiljem, sta takoj prevzeli policija in vojska. Že na začetku je bilo na simbolni ravni opaziti jasno demonstracijo moči z napotitvijo enot policije, vojakov z dolgocevnim orožjem in za kratek čas celo bojnih oklepnih vozil. V samo štirih dneh je Vlada predlagala, Državni zbor pa sprejel spremembe »Zakona o obrambi« (2004), s katerimi je določena policijska pooblastila, povezana z nadzorom meje, podelil tudi vojski. Poleg tega se ljudje, ki so Slovenijo le prečkali, niso mogli prosto gibati zunaj varovanega območja, zapustiti vlak, začasni namestitveni center, čeprav so nekateri

od njih – vsaj 144.588 (Vlada RS, 2016) – prejeli uradni dokument »dovoljenje za bivanje«, ki jim je formalno omogočal pravico do prostega gibanja v Sloveniji. V praksi so bili vsi begunci med začasnim nekajdnevnim bivanjem v Sloveniji pod nadzorom v razmerah, ki spominjajo na pridržanje. Ljudje so lahko Slovenijo prečkali le v organiziranem koridorju. Tudi če so imeli sredstva za bivanje v hotelu, plačilo vozovnic za avtobus ali vlak, niso smeli potovati sami. Ljudje, ki so bili vsi varnostno pregledani ob vstopu v državo (torej pri sebi niso imeli orožja), so bili ves čas zadrževanja na ozemlju Slovenije varovani strožje kot obsojeni kriminalci v zaporih. Uporabljeni ukrepi in postopki so bili podrejeni učinkovitosti, opredeljeni s hitrostjo »prevoza« skozi državo in »nepropustnostjo« koridorja. Humanitarnost, sočutje in empatija so bili podrejeni pravilom in ukazom.

Sočasno so politični odločevalci in mediji ustvarjali vtis izrednih razmer. Nestrpnost je bila v porastu v številnih delih Evrope, vendar je bila javnost – za razliko od političnih odločevalcev v Sloveniji, saj je takšnemu odnosu nasprotovala le ena opozicijska stranka (Levica) – pogosto razdeljena. Na eni strani smo bili priča protestom proti prihodu beguncev, na drugi strani pa so številni ljudje javno izražali podporo beguncem (v Nemčiji npr. delovanje gibanja Pegida na eni strani in Refugees welcome na drugi). V Sloveniji je bila ta delitev najbolj jasna 27. februarja 2016 pri istočasnem protestu nasprotnikov in podpornikov na Kotnikovi ulici, kjer sta bili obe skupini ena nasproti druge, vmes pa koridor policistov.

2.3 Begunci iz Ukrajine v Sloveniji

Ruska agresija na Ukrajino in vojna, ki je sledila, je sprožila več milijonov beguncev, ki iščejo zatočišče v državah v regiji (in tudi širše), še več je notranje razseljenih oseb. Po podatkih UNHCR (2022) je bilo po Evropi do konca septembra registriranih 7.536.433 beguncev iz Ukrajine. Največ jih je na Poljskem (več kot 1,4 milijona), spregledati pa ne gre tudi skoraj 2,8 milijona beguncev, ki so znotraj Ruske federacije in za katere lahko predvidevamo, da gre za pripadnike ruske manjšine v Ukrajini. Številne države v Evropi imajo več kot 100.000 beguncev iz Ukrajine (Nemčija več kot 709.000, Češka več kot 438.000, Italija več kot 157.000, Španija več kot 144.000, Bolgarija več kot 136.000, Velika Britanija več kot 131.000). Po podatkih UNHCR je bilo 26. septembra 2022 v Sloveniji 7.768 beguncev z začasnim zatočiščem in 8.171 registriranih beguncev. Odprtost mej za Ukrajinske begunce, reakcije držav in politična retorika, ki soglasno kliče k humanitarnosti, pomoči, podpori, je v

primerjavi z razmerami izpred nekaj let popolnoma drugačna. Če so sirski begunci lahko prešli čez mejo in nato skozi državo samo znotraj vojaško in policijsko nadzorovanega koridorja, so meje za ukrajinske begunce odprte, prevoz beguncev skozi državo je celo oproščen plačila cestnine. Na meji jih ne pričakajo pripadniki posebnih policijskih enot in vojaki z dolgocevnim orožjem. Nihče v državi ne kliče k takšnemu ukrepanju. Zaposilo za zaščito je možno na meji oz. v primeru nezakonitega vstopa v državo najkasneje v treh dneh na policijski postaji oz. upravni enoti, na območju katere je oseba nastanjena. Otroci z začasno zaščito imajo pravico do vrta (v določenih primerih brezplačnega vrta), učenci pravico do brezplačne malice, kosila in prevoza, dijaki prav tako do brezplačne malice. Odraslim osebam je omogočen vstop na trg dela, denarna pomoč za zasebno nastanitev, denarna pomoč ali žepnina, (nujna) zdravstvena oskrba, združevanje družine itd. (Vlada RS, 2022).

Na osnovi pogovorov s predstavnikom humanitarne organizacije Slovenska filantropija in aktivistoma/prostovoljcema, ki jih je opravil avtor prispevka v juniju 2022, lahko zaključimo, da so v Sloveniji prisotne v glavnem tri skupine beguncev iz Ukrajine: 1) begunci, ki so prišli v Slovenijo k sorodnikom, prijateljem, znancem, ki so predhodno že živeli v Sloveniji; 2) begunci, ki so prišli oz. se ustavili v Sloveniji brez posebnega načrta (preprosto so prekinili svojo pot in se ustavili v Sloveniji), 3) posebne skupine beguncev, katerih namestitev je uredila država Slovenija (npr. skupina sirot iz Ukrajine). Ukrajinski begunci so v Sloveniji nameščeni pri sorodnikih, znancih, zasebnikih in v dveh centrih: Logatec in Debeli rtič.

Navkljub odprtosti mej, političnemu konsenzu o potrebi po pomoči, naklonjenosti javnosti in medijev se tudi ukrajinski begunci srečujejo s številnimi težavami. Slednje izhajajo iz rigidnosti birokratskega državnega aparata, ki je prepočasen in prošnje obravnava predolgo, pomanjkanja ustreznih kapacitet in razumevanja potreb beguncev. A vendar, v primerjavi s tem, kako je država naslavljala begunce v preteklosti in kakšne ukrepe smo sprejemali, je videti vse to kot sladka skrb.

3 Zaključek

Navkljub mednarodnim zavezam, sprejetim v duhu spoznanj o krutosti vojn, se je sistem zaščite beguncev v zadnjih desetletjih zaostroval. V spremenjenem pristopu ekonomsko razvitih držav do mednarodnih migracij in uvedbi t. i. managementa migracij, ki išče v migracijah in migrantih predvsem korist za države centra, je eden

od stranskih učinkov širjenje izrazito negativne podobe in predsodkov o begunci. Države sprejemajo številne ukrepe za omejitev njihovega prihoda, med katerimi so najbolj vidni zidovi in bodeče žice, ki so se pojavile vzdolž celotnih mej. Situacija se je izrazito poslabšala po letu 2015, ko je v Evropo prišlo več kot milijon beguncev iz Sirije, Afganistana in Iraka. Luč na koncu temačnega tunela kažejo razmere v letu 2022 in reakcij Zahoda v odnosu do beguncev iz Ukrajine. Odnos držav do njih je popolnoma drugačen kot do neevropskih beguncev. Del razlage je sicer mogoče najti v tem, da se tako izkazuje tudi podpora Ukrajini v vojni, a vendar ob tem ne gre spregledati, da bi takšno zaščito potrebovali prav vsi begunci. Drugi, veliko manj prijeten razlog pa vključuje rasizem in nestrpnost. Prav to pa bi moralo biti v Evropi, katere zgodovina je prežeta s takšnimi dejanji in so nam dobro znane njihove posledice, nekaj nesprejemljivega. 16. cilj trajnostnega razvoja OZN se nanaša na »mir, pravičnost in močne institucije« in nagovarja spodbujanja miroljubnih in vključujočih družb, ki pri tem skladno z mednarodnimi konvencijami ne delajo razlik med ljudmi na osnovi rase, vere ali dežele, od koder prihajajo begunci. O politični realnosti pa zelo veliko pove sramoten tvit, ki se je po poročanju različnih medijev (npr. N1 (N1, 2022), POP TV oz. 24ur.com (M. R., 2022)) 25. februarja znašel na uradnem profilu Vlade Republike Slovenije in bil sicer nato izbrisan (glej sliko 1).

Vlada Republike Slovenije ✓
@vladaRS

🇺🇦 Ukrajinski begunci prihajajo iz okolja, ki je v kulturnem, verskem in zgodovinskem smislu nekaj povsem drugega kot okolje, iz katerega prihajajo begunci iz Afganistana.

[Translate Tweet](#)

17:08 · 25/02/2022 · [Twitter Web App](#)

3 Retweets 6 Quote Tweets 15 Likes

Slika 1: Tvit, objavljen na uradnem profilu Vlade Republike Slovenije

Vir: N1, 2022

Literatura

- Albahari, M. (2015). *Crimes of peace mediterranean migrations at the world's deadliest border*. University of Pennsylvania Press.
- Anderson, B. (2010). Migration, immigration controls and the fashioning of precarious workers. *Work, Employment and Society*, 24(2), 300–317.
- Andersson, R. (2014). *Illegality, Inc.: Clandestine migration and the business of bordering Europe*. University of California press.
- Bade, K. (2005). *Evropa v gibanju: migracije od poznega 18. stoletja do danes*. Založba *Cf.
- Bučar Ručman, A. (2014). *Migracije in kriminaliteta: Pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC SAZU.
- Bučar Ručman, A. (2016). Družbeno nadzorstvo in mednarodne migracije: analiza nadzorstva od globalne do lokalne ravni. *Dve Domovini*, (43), 11–22.
- Bučar Ručman, A. in Šulc, A. (2019). Medijsko (so)ustvarjanje »begunske in varnostne krize« in njen odsev na državni in lokalni ravni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 70(1), 5–20.
- Castles, S. in Miller, M. J. (2009). *The age of migration: International population movements in the modern world*. Palgrave Macmillan.
- Cohen, R. (2006). *Migration and its enemies: Global capital, migrant labour and the nation-state*. Ashgate.
- Doupona Horvat, M., Verscheueren, J. in Žagar, I. (1998). *Pragmatika legitimizacije: Retorika begunske politike v Sloveniji*. Open Society Institute Slovenia.
- Jones, R. (2017). *Nasilne meje – Begunci in pravica do gibanja*. Založba Cf*.
- Kanduč, Z. in Bučar Ručman, A. (2016). Razredna vojna, delo in migracije: Primer delavcev migrantov v Sloveniji. *Dve Domovini*, (43), 77–89.
- Konvencija o statusu beguncev. (1951).
http://www.filantropija.org/wp-content/uploads/2016/11/1951_Convention_status_refugees-svn.pdf
- Kurdija, S., Hafner Fink, M., Malnar, B. in Podnar, K. (2016). *Slovensko javno mnenje 2016/1: Raziskava o odnosu delo-družina, Stališča Slovencev o družinski problematiki in potrebah družin, Stališča o izbranih vidikih zdravja in zdravstva, Ogledalo javnega mnenja* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. ADP – IDN: SJM161.
https://doi.org/10.17898/ADP_SJM161_V1
- Luthar, B. (2017). Begunci in »Odmevik: epistemologija konvencij. *Dve domovini*, 45, 153–168.
- Malnar, B., Hafner-Fink, M., Kurdija, S., Toš, N., Uhan, S., Bernik, I., Miheljak, V., Štebe, J. (2013). *Slovensko javno mnenje 2011/2: Svetovna raziskava vrednot in Ogledalo javnega mnenja* [Podatkovna datoteka]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. ADP – IDN: SJM112. https://doi.org/10.17898/ADP_SJM112_V1
- Meško, G. in Lobnikar, B. (2000). Begunci – vir kriminalitete ali vir strahu pred kriminaliteto? *Socialna pedagogika*, 4(4), 375–390.
- M. R. (25. 2. 2022). *Vlada izbrisala tвит, v katerem je primerjala ukrajinske in afganistanske begunce*. <https://cdn.24ur.com/novice/slovenija/vlada-izbrisala-tvit-v-katerem-je-primerjala-ukrajinske-in-afganistanske-begunce.html>
- N1. (25. 2. 2022). *Vlada izbrisala sporni tвит o beguncih*. <https://n1info.si/novice/slovenija/vlada-izbrisala-sporni-tvit-o-beguncih/>
- Pajnik, M. (2016). Migration in the mirror of mediatized anti-politics. V N. Kogovšek Šalomon in V. Bajt (ur.), *Razor-wired: Reflections on migration movements through Slovenia in 2015* (str. 63–72). Mirovni inštitut.
- Pirjevce, J. (2003). *Jugoslovanske vojne: 1991–2001*. Cankarjeva založba.
- Protokol o statusu beguncev. (1967). *Uradni list RS*, (9/92).
- Toš, N., Klinar, P., Roter, Z., Markič, B., Mlinar, Z., Trampuž, C., Hafner Fink, M., Kurdija, S., Malnar, B., Miheljak, V., Štebe, J., Švara, S., Uhan, S. idr. (1999). *Vrednote v preobodu II. Slovensko javno mnenje 1990–1998*. FDV, IDV – CJMMK.

- Toš, N., Malnar, B., Bernik, I., Hafner-Fink, M., Mihelj, V., Kurdija, S., Uhan, S., Štebe, J., Švara, S., Kovačič, M., Falle, R., Broder, Ž., Vovk, T. idr. (2009). *Vrednote v preobodu II. Slovensko javno mnenje 2004–2009*. FDV, IDV – CJMMK.
- Toš, N., Malnar, B., Hafner-Fink, M., Uhan, S., Kurdija, S., Mihelj, V., Štebe, J., Bernik, I. idr. (2004). *Vrednote v preobodu III. Slovensko javno mnenje 1999–2004*. FDV, IDV – CJMMK.
- UNHCR. (2002). *Statistical Yearbook 2001*.
http://www.unhcr.org/static/statistical_yearbook/2001/pdfall.zip
- UNHCR. (2017). *Europe: Syrian Asylum Applications, 2017*.
<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/asylum.php>
- UNHCR. (2022). *Ukraine Refugee Situation*. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- UNICRI (United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute). (2016). *Countering trafficking and smuggling of women and unaccompanied minors in the Mediterranean: Challenges, good practices and the ways forward*. http://www.unicri.it/topics/trafficking_e
- Vezovnik, A. (2017). Otherness and victimhood in the tabloid press: The case of the »refugee crisis« in »Slovenske novice«. *Dve domovini: Razprave o izseljenstvu*, (45), 121–136.
- Vlada Republike Slovenije. (2016). *Migracije v številkah*.
https://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2015/begunci/160202_migranti.pdf
- Vlada Republike Slovenije. (2022). *Pomoč Slovenije državljanom Ukrajine*.
<https://www.gov.si teme/pomoc-slovenije-drzavljanom-ukrajine/>
- Vrečar, N. (2001). When will social exclusion and temporary protection of Bosnian refugees in Slovenia end? *Razprave in gradivo: Revija za narodnostna vprašanja*, (38/39), 388–392.
- Zakon o dopolnitvi Zakona o obrambi (ZObr-E). (2015). *Uradni list RS*, (95/15).
- Zakon o mednarodni zaščiti (ZMZ-1). (2021). *Uradni list RS*, (54/21).
- Zakon o obrambi (Zobr). (2004). *Uradni list RS*, (103/04).